

SOLA SCRIPTURA V EXEGÉZE J. CALVINA

Pavel Hanes

"Snažil som, podľa milosti, ktorá mi bola daná, ako kázaním, tak aj písmom, vyučovať čisto jeho slovo a verne vykladať sväté Písmo." (CALVIN vo svojom testamente)¹

CALVIN je jedným z tých veľkých ľudí v dejinách ľudstva, ktorí vzbudzujú silné a zároveň extrémne opačné emócie. "Obávaný ženevský diktátor"² a "hrôzovládca Sv. Ducha"³ pre jedných je pre iných "tichý, citlivý muž"⁴. Historik Philip SCHAFF dokonca tvrdí, že žiadne iné meno v dejinách nevyvolávalo toľko lásky a nenávisti, obdivu a odporu, chvály a obžaloby, žehnaní a preklínania - ako meno J. CALVINA.⁵ V devätnástom st., keď toto SCHAFF písal, boli kladné aj negatívne postoje ku CALVINOVI podložené lepšou znalosťou jeho života a diela ako je to dnes. Dnes vžitá predstava, že niekto môže *ignorovať* najvyššiu autoritu - Boha, bola cudzia myslieni ľudí v CALVINOVEJ dobe.⁶ Vyrovnanie tohto deficitu znalostí je v súčasnosti sotva predstaviteľné, v tomto článku sa pokúsím prispieť ku kladnému obrazu CALVINOVOHO reformačného diela vo vzťahu k biblickej exegéze.

Nech je náš už postoj ku CALVINOVEJ osobnosti akýkoľvek, sotva je mu možné uprieť podstatný vplyv obzvlášť na protestantskú biblickú exegézu a hermeneutiku. Toto potvrdzujú aj autori, ktorí nie sú teologicky blízki kalvinizmu.⁷ F. W. FARRAR (1831 - 1903) ho napriek kritike kvôli "tvrdým vyjadreniam a škodlivým vyhláseniam" označuje za "...jedného z najväčších exegetov Písma, akí kedy žili." Túto skutočnosť FARRAR pripisuje tomu, že CALVIN mal "...mocný intelekt, neohrozeného ducha, logické myslenie, bystré chápanie, dôkladnú znalosť ľudského srdca, ktorá bola oživená bohatými a mimoriadnymi skúsenosťami - a nadovšetko, mužný a plamenný zmysel pre vznešenosť božského".⁸ Jeho komentáre k biblickým knihám sa publikujú dodnes⁹ a jeho teológia nadchýnala napr. Karla BARTHA tak, že v jednom dopise THURNEYSENOVI napísal: "Dobre a rád by som dokázal sadnúť si a celý svoj ďalší život stráviť len s CALVINOM".¹⁰

Pravdepodobne prvá otázka, ktorú sa dnešný čitateľ opýta, bude, či je v našej dobe vhodné alebo vôbec možné mať o CALVINOVI exegézu viac ako len historický záujem. Inými

¹ DAVIS, T.J. *John Calvin*, Philadelphia : Chelsea House Publishers, 2005, s.52.

² ZWEIG, S. *Erasmus, The Right to Heresy*, London : Cassell & Co., 1951, s. 233.

³ HEER, F. *Evropské duchovní dějiny*, Praha : Vyšehrad, 2000, s. 394

⁴ LINDT, A. *John Calvin*. In: DOWLEY, T. (ed.) *The History of Christianity*, Oxford : Lion Publishing, 1992, s. 380.

⁵ SCHAFF, Ph. *History of the Christian Church VII*, New York : Charles Scribner's Sons, 1915, s. 270.

⁶ "V dobe, keď teológia prenechala miesto politike ako centru ľudských záujmov a konfliktov, je ťažké postihnúť rozpoloženie, v ktorom CALVIN napísal *Inštitúciu*." (DURANT, W. *The Reformation*, New York : Simon and Schuster, 1957, s. 462.)

⁷ DILTHEY v práci *Die Entstehung der Hermeneutik* (Kolektív: Philosophische Abhandlungen, Tübingen : J.C.B Mohr, 1905, s. 195) hovorí, že zakladateľ teoretickej protestantskej hermeneutiky, FLACIUS (1520-1575), ktorý sa skromne pokúšal pokračovať v LUTHEROVOM diele, sa "učil obzvlášť z Calvinovej exegézy". H.-J. KRAUS konštatuje, že "...pozornosť, ktorú [CALVIN] venoval *sensus historicus*, mala pre dejiny biblického skúmania mimoriadne veľký význam". (KRAUS, H.-J. *Geschichte der historisch-kritischen Erforschung de Alten Testaments*, Neukirchen : Verlag der Buchhandlung des Erziehungsvereins, 1956, s. 13.)

⁸ FARRAR, F. W. *History of Interpretation*, London : MacMillan & Co., 1886, s. 343.

⁹ "CALVIN je reformátor, ktorého komentáre znesú porovnanie s tým, čo sa produkuje dnes celkom reálne môže byť označený za otca modernej biblickej učenosti." (BRAY, G. *Biblical Interpretation*, Downers Grove : InterVarsity Press, 1996, s. 177.)

¹⁰ BARTH, K. *Karl Barth an Eduard Thurneysen, 8. Juni 1922*. In: BARTH, K. *Klärung und Wirkung*, Berlin : Union Verlag, 1966, s. 97.

slovami: môžeme sa z CALVINOVEJ exegézy a jeho hermeneutických metód a postupov niečo naučiť v situácii, ktorá je charakteristická odlišným (tzv. "vedeckým") kladením otázok? Samozrejme, že je možné (a časť cirkvi to aj robí) ignorovať historicko-kritické metódy rozvíjané už viac ako tristo rokov ako aj súčasnú krízu hermeneutiky - tým sa však len posilní bariéra medzi súčasným sekularizovaným myslením a "getom konzervatívnej teológie". Ale ako môže reformačná zásada *sola scriptura* v CALVINOVOM chápaní relevantne zasiahnuť do dialógu medzi konzervatívnou teológiou a moderným pluralizmom?

Pozrime sa krátko, v čom vlastne spočíva súčasná kríza princípu *sola scriptura*. Myslím, že aj viac ako po štyridsiatich rokoch je tu možné použiť PANNENBERGOVU analýzu, ktorý v prednáške *The Crisis of the Scripture Principle* (1963) tvrdí, že kríza protestantskej teológie Písma má dva zdroje: prvou je (1) historická kritika Biblie a druhou je (2) vzdialenosť medzi historickým horizontom biblického a súčasného človeka.¹¹ Prvý problém je textovo-kritický (otázka spoľahlivosti biblického textu), druhý je hermeneutický (otázka možnosti prekrytia horizontov - GADAMEROV pojem *Horizontverschmelzung*). Prvý problém celkom jasne spočíva v spochybnení autority Písma, druhý je zložitejší, ale jeho najvýznamnejšou súčasťou je vzdialenosť tzv. "vedeckého svetonázoru" od pohľadu na svet, aký mohol mať človek v biblických dobách. Môže nám CALVIN svojím pochopením autority Písma a exegetickým reflektovaním biblického svetonázoru pomôcť v dnešnej kríze?

Inteligentný návrat do CALVINOVEJ doby vyžaduje aspoň krátke zamyslenie nad tým, čo sa medzitým odohralo. V storočiach po reformácii nadšenie protestantskej ortodoxie zo *sola scriptura* vyrchalo, keď sa ukázalo, že gramaticko-historická exegéza nedokáže zabezpečiť jednotu ani len protestantských výkladov textu. V osemnástom storočí nastúpil nový optimizmus s príchodom historicko-kritickej metódy, ktorý pretrval až do dvadsiateho storočia, ale ani táto metóda nespĺnila očakávania, ktoré boli do nej vložené.¹² Existencialistické, lingvistické, štrukturalistické, kanonické a iné exegetické prístupy vyskúšané v dvadsiatom storočí rozdrobili exegézu na "školy a škôlky", takže voľba niektorého z nich je dnes skôr vecou individuálnej preferencie ako "zaručenej vedeckosti".

Podobné sklamanie prebiehali aj na poli hľadania autority pre sekulárny svetonázor, ktorý mal v kultúre kresťanského západu nahradiť svetonázor založený na Písme.¹³ Súčasný návrat k spiritualite, ktorý prekvapil nielen ateistov, ale aj radikálnych teológov z polovice minulého storočia, ukazuje, že vedecký svetonázor nemusí byť až takou prekážkou pre vieru, ako si to myslel napr. BULTMANN, a sklamanie spôsobené zlyhaním osvietenenského racionalistického programu¹⁴ umožňuje menej sebavedomé návraty k osobnostiam z obdobia pred osvietenstvom. Čo nás teda môže v tejto situácii naučiť CALVIN, ktorý vo svojej teológii reagoval predovšetkým na stredoveké problémy cirkvi a spoločnosti?

¹¹ PANNENBERG, W. *Basic Questions in Theology*, Philadelphia : Fortress Press, 1970, s. 6.

¹² "...teológovia sa odvolávali na to, že taký a taký učenec 'ukázal', že biblický autor myslel to a to. Ale zriedkakedý takéto ukázanie znamenalo vylúčenie všetkých ostatných výkladov. Cisár zaručených exegetických výsledkov bol často nahý." (COSGROVE, C. H. *Elusive Israel*, Westminster : John Knox Press, 1997, s.xi.)

¹³ "U DESCARTESA, u KANTA, u HEGELA, u HUSSERLA, vo WITTGENSTEINOVOM *Traktáte* a znovu vo WITTGENSTEINOVÝCH *Filozofických skúmaniach* nachádzame to isté znechutenie z pohľadu na filozofov, ktorí sa donekonečna hádajú o tých istých otázkach. Navrhovaná náprava typicky spočíva v použití novej metódy: napr. metóda 'jasných a zreteľných ideí' v DESCARTESOVÝCH *Regulae*, KANTOVA 'transcendentná metóda', HUSSERLOVO 'uzátvorkovanie', pokus raného WITTGENSTEINA odhaliť nezmyselnosť tradičných filozofických téz venovaním pozornosti logickej forme a pokus neskorého WITTGENSTEINA odhaliť bezúčelnosť týchto téz diagnostikáciou príčin, kvôli ktorých boli predložené." (RORTY, R. (ed.) *The Linguistic Turn*. Chicago : The University of Chicago Press, 1992, s. 1.)

¹⁴ "...návrat Boha do našej kultúry a do súčasného myslenia by mohol mať čosi do činenia s pocitom prehry, s ktorým sa Rozum potýka s mnohými problémami, ktoré sa v posledných rokoch prehĺbili..." (VATTIMO, G. *Belief*, Stanford : Polity Press, 1999, s. 26.)

SOLA SCRIPTURA A AUTORITA BIBLIE U CALVINA

Sola scriptura - CALVINOVA "definícia"

CALVIN sa o jedinečnosti Biblie vyjadruje na mnohých miestach. Ako "definícia" toho, čo budeme rozumieť pod označením *sola scriptura* nech nám tu slúži toto jeho vyjadrenie: "Nech je toto pevnou axiómou (*firmum axioma*) - že nič iné nepovažujeme za Božie slovo, ktorému by sa malo dať miesto v cirkvi, mimo toho, ktoré je obsiahnuté najprv v zákone a prorokoch a po druhé v spisoch apoštolov, a toto je jediná správna metóda vyučovania v cirkvi podľa predpisu a pravidiel jeho slova."¹⁵

Sola scriptura - negatívne vymedzenie

Z troch stredovekých terčov kritiky vedenej pod heslom *sola scriptura* (cirkevná tradícia,¹⁶ filozofia a fanatici) nám po prenikavej a rozsiahlej sekularizácii dnes "ostali" ich dve krajné a modernizované formy: na jednej strane fyzikalistický (tzv. "vedecký") svetonázor (paralela k filozofii z obdobia reformácie) a spiritualita založená na individuálnej preferencii (paralela k tomu, čo sa označovalo ako vtedy ako "fanatizmus") na strane druhej.

Pokiaľ ide o prvý z týchto terčov, CALVINOVA kritika filozofie nie je absolútne zamietavá, čo je jasné z jeho komentára k listu Kolosanom 2:8.¹⁷ Podľa CALVINA tu nejde o celú filozofiu (čo v jeho dobe ešte stále zahrňovalo aj tzv. "prírodnú filozofiu", z ktorej sa neskôr vyvinuli dnešné "prírodné vedy"), ale o také myslenie, ktorým sa "ľudia chcú urobiť múdrymi zo svojej skúsenosti (*dum volunt proprio sensu sapere*), nie bez falošných zámienok rozumu (*non absque specioso rationis praetextu*) ... táto filozofia nie je nič iné ako vtieravá reč, ktorá sa vlúdi do ľudskej mysle pomocou elegantných a pravdepodobných argumentov (*qui s'insinue doucement dedans les esprits/animos des hommes par belles raisons & plaisantes*). Pripúšťam, že všetky subtílnosti filozofov budú takejto povahy, ak chcú čokoľvek pridať k čistému Božiemu slovu."¹⁸ Z tohto komentára je zrejmé, že filozofia je u CALVINA zavádzajúca až tam, kde začína pridávať k Božiemu slovu.

Dobrou ilustráciou CALVINOVHO pochopenia *sola scriptura* vo vzťahu k filozofii je jeho vzťah k centrálnej osobe stredovekej filozofujúcej teológie - k ARISTOTELOVI. CALVIN vo svojej *Inštitúcii* s uznaním cituje ARISTOTELOVO rozlíšenie medzi nezdržanlivosťou (*ἀκρασία*) a neviazanosťou (*ἀκολασία*).¹⁹ V odpovedi na PIGHIOVU²⁰ kritiku *Inštitúcie* z r. 1539 zas opakovane používa aristotelovské rozlišovanie medzi substanciou a akcenciami. Napriek týmto kladným vyjadreniam a uznaniu v komentári k Ž 107 CALVIN píše: "...niektorí z najväčších filozofov boli tak zlomyseľní (*malignus*), že v skutočnosti nič iného nerobili, ako zakrývali (*laboraverint ... in sepeienda*) Božiu prozreteľnosť. ... ARISTOTELES exceloval v schopnostiach aj v učení, a predsa ako bezbožný a skazený mal vždy jeden cieľ - zakryť Božiu prozreteľnosť mnohými bludnými špekuláciami (*multis vagis speculationibus*). A to až do takej miery, že všetky Božie poznania (*perspicaciae*), ktoré mu Boh vložil (*contulerat*), ten svätokrádežný lotor(!) (*sacrilegus ille nebulo*)²¹ použil na

¹⁵ CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, s. 424.

¹⁶ Postoj reformátorov k tradícii sa v dvadsiatom st. významne prehodnotil "...reformátori čítali, boli formovaní a písali v diskusii s predchádzajúcou interpretačnou tradíciou cirkvi vrátane stredovekej tradície." (HOLDER, R. W. *Calvin as Commentator on Pauline Epistles*. In: McKIM, D. (ed.) *Calvin and the Bible*, Cambridge : Cambridge University Press, 2006, s. 245)

¹⁷ βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν·

¹⁸ CALVIN, J. *Commentaries on the Epistles to the Philippians, Colossians, and Thessalonians*. Edinburgh : Calvin Translation Society, 1851, s. 180. CALVIN, I. *In omnes Pauli Apostoli Epistolas Io. Calvini Commentarii*, s. 694. CALVIN, J. *Commentaires de M. Iehan Calvin sur toutes les epitres de l'apostre s. Paul*, s. 337a.

¹⁹ CALVIN, J. *Institutes of the Christian Religion I*. Grand Rapids : Eerdmans, 1979, s. 242.

²⁰ Albert PIGHIUS bol holandský teológ, ktorý proti CALVINOVEJ *Inštitúcii* napísal *Desať kníh o slobodnej vôli človeka a Božej milosti*. CALVIN odpovedal dielom *O otroctve a oslobodení vôle*.

²¹ V moderných anglických prekladoch sa tieto prívlastky nevyskytujú.

vyhasenie každého svetla."²² Filozofia je užitočná, pokiaľ nepridáva k Božiemu slovu. *Sola scriptura* neslúži ako vylučujúci, ale kontrolný princíp filozofického (v tej dobe aj "vedeckého") poznania.

Pokiaľ ide o fanatikov,²³ CALVIN trpezlivo zastáva potrebu cirkevného vyučovania a zhromažďovania. V komentári k 2Tim 2:15²⁴ naráža na zneužitie hesla *sola scriptura*, keď hovorí: "Keďže sa máme uspokojiť so samotným Božím slovom (*solo Dei verbo*), načo sú tu pravidelné kázania, alebo načo je úrad pastorov? Či nie je Písmo prístupné každému? (*Nonne in medio posita est Scriptura*). ...Niektorí ho mrzačia, iní trhajú, ďalší ho trápia, a niektorí ho rozbiľajú na kusy..."²⁵ V kázni na ten istý text sa vyjadril ešte jasnejšie: "Uvidíme fanatikov, ktorí považujú za stratu času prísť do cirkvi a dať sa vyučovať. Čo, vari nie je celé učenie Božie obsiahnuté v Biblii? Čo viac sa dá na túto tému povedať? Robíme z nich malé deti (hovoria), ale dospelí to nepotrebujú... Pavel tu ukazuje, že ak máme len Sväté Písmo (*si nous avons seulement l'Esriture sainte*), nestačí, ak si ho každý z nás číta v súkromí, ale je potrebné, aby sme mali uši vycvičené učením vzatým z Písma, aby sme boli vyučení."²⁶ Kým filozofi k Písmu pridávali, fanatici ho prekrúcajú. Z toho vyplýva, že na správne pochopenie Písma je potrebné viac, ako len dať každému do rúk Písmo.

Podľa vyššie citovaných pasáží CALVINOVO pochopenie *sola scriptura* neznamená ignoráciu vedy, či filozofie, ani individualistické neinformované zaobchádzanie s Bibliou. V oboch prípadoch je nevyhnutné zachovať si schopnosť rozlišovať, čo sa nachádza v hraniciach možností vedy a filozofie (napr. ideologizovanej biblickej kritiky), a kde sa hermeneutický horizont moderného človeka preceňuje (napr. v možnosti interpretovať biblický svetonázor.)

***Sola scriptura* - pozitívne zdôvodnenie**

Z pozitívnej stránky *sola scriptura* pre CALVINA znamená predovšetkým autoritu Písma a tiež jediný prameň spoľahlivého poznania Boha.²⁷ Často sa pripomína jeho pasáž z *Inštitúcie*, ktorá pojednáva o *testimonium spiritus sancti* ako aj o jeho tvrdení, že Písmo je ἀυτόπιστος (*Inšt. 1.7.5*).²⁸ CALVINOVI životopisci sa často sťažujú, že sa v jeho diele nestretávame s ním, ako človekom, ale len s jeho teológiou a názormi. Preto je tým zaujímavejšie všimnúť si, aký hlboký emocionálny a spirituálny zážitok opisuje pri čítaní

²² BAUM-CUNITZ-REUSS (ed.): *Corpus reformatorum LIX*, Braunschweig : C.A. Schwetschke et filium, 1887, s. 145.

²³ Dnešné chápanie "fanatizmu" je značne odlišné od CALVINOVHO. V populárnom chápaní je dnes fanatikom taký človek, ktorý je presvedčený, že pozná poslednú pravdu a podľa toho aj koná, zvyčajne s použitím nejakého násillia. Takým "fanatikom" bol aj CALVIN! Počas reformácie sa za fanatikov považovali ľudia, ktorí si vyhlasovali, že majú individuálne zjavenia nezávislé na Písme, odmietali racionálnu diskusiu a boli "agresívnymi náboženskými zelótmi". (HUGES, M. - JOHNSON, G. *Fanaticism and Conflict in the Modern Age*, London : Frank Cass, 2005, s. 1.) CALVIN v tomto texte označuje za fanatikov aj ľudí, ktorí si vykladajú Písmo sami a mimo cirkvi.

²⁴ σπουδάσον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

²⁵ CALVIN, I. *In omnes Pauli Apostoli Epistolas Io. Calvini Commentarii*, s. 813.

²⁶ CALVIN, J. *Sermons de Iean Calvin sur les deux epistres saint Paul a Timothee & sur l'epistre a Tite*, Geneve : Iean Bonnefoy, 1563, s. 404.

²⁷ Podľa *Inštitúcie 1.13.21* Boha nemáme hľadať nikde inde ako v jeho svätom slove, nemáme o ňom myslieť nič, čo by prv nebolo v jeho slove, ani o Bohu hovoriť nič, čo by nebolo vzaté z jeho slova. (Tradične sa v reformovanej teológii *sola scriptura* rozkladá na (1) *necessitas*, (2) *auctoritas*, (3) *perspicuitas* a (4) *sufficientia* Písma.)

²⁸ "Nech je pevne stanovené (*maneatur ergo hoc fixum*), že tí, ktorých Svätý Duch vnútorne vyučil, pevne spočívajú na Písme, a že Písmo sa samo autentizuje (ἀυτόπιστον) a nemá byť podrobované rozumovému dokazovaniu a argumentácii. (*neque demonstrationi et rationibus subiici eam fas esse*); ale zaslúženú dôveru získava prostredníctvom svedectva Ducha. Lebo aj keď si získava úctu svojou vnútornou vznešenosťou (*maiestate*), nikdy nás vážne neoplyvní, kým nie je potvrdené Duchom v našich srdciach (*tunc tamen demum serio nos afficit, quum per Spiritum obsignata est cordibus nostris*). (CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, s. 16.)

Písma: "Čítaj Demosténa, Cicera, Platóna alebo Aristotela, alebo niekoho iného z ich družiny (*de leur bande*). Priznávam, že sú obdivuhodne príťažliví (*ils attireront merveilleusement*), potešia (*délecteront*), dojmú ba až uchvátia (*ravir*) myseľ (*l'esprit*) ... ale Písma nás živo pichnú (*elles nous poindront si vivement*), a tak preniknú (*perceront*) do nášho srdca, a tak sa zabodnú (*se ficheront*) do vnútra kostnej drene, že všetka sila, ktorú majú rétori a filozofi v porovnaní s týmto zážitkom (*sentiment*) nebude nič viac ako para."²⁹ Takýto opis zážitku z čítania predpokladá vlastnú skúsenosť *testimonium Spiritus sancti*.³⁰ CALVIN nasleduje v doktríne o spirituálnom chápaní Písma LUTHERA, ktorý ešte pred r. 1517 vo výklade Ž 119 napísal: "...nikto nerozumie duchovným Písmam, ak neochutná a nevlastní toho istého Ducha".³¹ Toto ale pre CALVINA neznamena, že sa "...z rôznych ľudských hľadísk nemáme pokúšať ukázať, že Biblia je dôveryhodná a užitočná kniha",³² čo CALVINOVI vyčíta Karl BARTH. Zážitok, ktorý CALVIN predpokladá pri čítaní Biblie, nás varuje pred uvažovaním o Biblii ako o nejakej vnútenej, "vonkajšej", či "formálnej" autorite.³³ Presvedčenie o jej autorite pramení ne genuinnom vnútornom presvedčení.

Vo svetle zážitku spôsobeného svedectvom Ducha pri čítaní Písma dostávajú CALVINOVE výroky o nadiktovaní Písma Duchom³⁴ iný charakter. Nie je to len suchá a vnútená teologická doktrína, ale prežívaná realita, ktorá nebráni kritickému exegetickému uvažovaniu³⁵ ani dôslednému gramatickému a historickému skúmaniu.³⁶ Túto kritickú exegetickú prácu riadi vedomie, že v Písme hovorí sám Boh³⁷ a ak tomu má človek porozumieť, musí mu v tom Boh pomáhať v zmysle hesla "Bohu nie je možné porozumieť bez Boha,"³⁸ keďže "...najvyšší dôkaz Písma (*summa Scripturae probatio*) pochádza vždy z osoby Boha, ktorý hovorí (*a Dei loquentis persona sumitur*)."³⁹

CALVINOVE otázky a naše sa odlišujú o niekoľko storočí teologického, filozofického a vedeckého skúmania a uvažovania, no krízu "protestantského princípu Písma" nie je možné prekonať inak, ako tým, že dovolíme Bohu hovoriť skrze Písmo ako Bohu a tomu podriadime ďalšiu exegézu. CALVIN tu postupuje tradičným poukázaním na "princíp akomodácie", podľa ktorého sa Boh v Písme prispôbil možnostiam ľudského chápania ako otec, učiteľ a lekár.⁴⁰

²⁹ CALVIN, J. *Institution de la Religion Chrétienne*. Genève : E. Beroud, 1888, s. 38.

³⁰ "...toto presvedčenie sa dožaduje niečoho vyššieho ako sú ľudské úvahy, úsudky, či domnienky, a to je skryté svedectvo Ducha." (...*altius quam ab humanis vel rationibus, vel iudiciis, vel coniecturis petenda est haec persuasio nempe ab arcano testimonio Spiritus*. CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, s. 15.)

³¹ "*Nam nullus alium in scripturis spiritualibus intelligit, nisi eundem spiritum sapiat et habeat.*" (LUTHERS *Werke*, Weimar : Hermann Böhlau, 1886, s. 305.)

³² BARTH, K. *Church Dogmatics I,1*, Edinburgh : T&T Clark, 1975, s. 168.

³³ KOOI VAN DER, C. *As in a Mirror*, Leiden, Boston : Brill, 2005, s. 91.

³⁴ "...lebo niet iného vhodného interpretu [Písem], okrem Božieho Ducha, ktorý ich diktoval". (CALVIN, J. *The Bondage and Liberation of the Will*, Grand Rapids : Baker Books, 2002, s. 56.); "...ich predchádzal a slová akoby im diktoval Duch Kristov (*praeunte & quodammodo dictante Christi Spiritu*). CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, s. 424); "Ktokoľvek chce mať úžitok z Písma, nech si najprv stanoví to, (*hoc secum in primis constituat*), že that the Zákon a Proroci nie sú doktríny z rozhodnutia ľudí, ale nadiktované Svätým Duchom (*sed a Spiritu Sancto dictata*). CALVIN, I. *In omnes Pauli Apostoli Epistolas Io. Calvini Commentarii*, Geneve : Thomas Curteus, 1565, s. 824.)

³⁵ FARRAR je napr. schopný napísať, že CALVIN "...nezastával teóriu verbálneho nadiktovania [Písma]. Nikdy nebráni a nepokúša sa harmonizovať to, čo považuje za prehliadnutie alebo chybu..." (FARRAR, F. W. *History of Interpretation*, s. 345.)

³⁶ CALVINOVE "...komentáre prezrádzajú čistú gramatickú a historickú pred-prácu". (KRAUS, H.-J. *Geschichte der historisch-kritischen Erforschung des Alten Testaments*, s. 10.)

³⁷ "Toto je teda jedinečný dar, že Boh na vyučovanie cirkvi nepoužíva len nemých učiteľov, ale ráci otvorí aj svoje sväté ústa (*daigne bien aussi ouvrir sa bouche sacré*)." (CALVIN, J. *Institution de la Religion Chrétienne*, s. 38.)

³⁸ "Deus non intelligitur nisi per Deum." (HILARIUS *De Trinitate*. In: MIGNE, J.P. *Patrologia Latina* 10, Parisii : Vrayet, s. 142.)

³⁹ CALVIN, J. *Institutio christianae religionis* 1.7.4, s. 15.

⁴⁰ BATTLES, F.L. *Interpreting John Calvin*, Grand Rapids : Baker Books, 1996, s. 118.

CALVINOVA interpretácia týchto Božích "rétorických rolí" je plná emocionálnej energie, ktorá moderného čitateľa zvyknutého na opatrné a neisté teologické vyjadrovanie môže vyrušovať. Ak sa však dokáže vžiť do CALVINOVHO pohľadu na Boží majestát skláňajúci sa v Písme a v stvorení k človeku, priblíži sa k prežívaniu, ktoré predpokladá CALVIN u čitateľa Biblie.

SOLA SCRIPTURA A PRIENIK HORIZONTOV PÔVODNÉHO A SÚČASNÉHO ČITATEĽA

Vzdialenosť dvoch horizontov (horizont prvých adresátov biblického textu a náš horizont) je druhým z PANNENBERGOVÝCH problémov, ktoré sú podľa neho zodpovedné za krízu protestantského princípu Písma. Pohľad moderného človeka na svet a otázky, ktoré považuje za primárne, je prirodzene značne odlišný od svetonázoru a otázok človeka staroveku. Známy je BULTMANNOV výrok, že "...nie je možné používať elektrické svetlo a rozhlas a spoliehať sa na moderné lekárske a chirurgické objavy a zároveň veriť v novozmluvný svet duchov a zázrakov".⁴¹ CALVIN, ktorý žil ešte pred GALILEIHO nápadom aplikovať na fyzikálne javy matematiku, nám tu sotva môže dať nejakú priamu odpoveď. Zdá sa však, že BULTMANN vedecký svetonázor značne precenil, a že moderný človek predsa len je schopný veriť nielen v duchov a zázraky, ale aj v mnohé ďaleko problematickejšie, ba až bizarné predstavy... Toto nasvedčuje, že nie je až také nemožné, aby aj BULTMANNOV vedecký človek sa dokázal pýtať otázky, ktoré predpokladá Biblia.

No položiť textu správnu otázku nie je také jednoduché, ako by sa mohlo zdať na prvý pohľad. A. THISELTON v tejto súvislosti cituje GADAMERA,⁴² ktorý podmieňuje porozumenie každého textu kladením správnej otázky zo strany čitateľa. GADAMER na citovanom mieste kritizuje KANTOV abstraktný prístup k problémom, akoby to boli "hviezdy na oblohe"⁴³ a upozorňuje na COLLINGWOODOVU "logiku otázky a odpovede". Na inom mieste GADAMER tvrdí, že správnu otázku je možné formulovať len tak, že prijmeme "predpoklad dokonalosti"(!)⁴⁴ čítaného textu. Text, ktorý vopred považujeme za nezrozumiteľný, teda nedokážeme pochopiť a tým menej vykladať, či exegetovať. Okrem GADAMEROVHO "predpokladu dokonalosti" porozumenie vyžaduje aj predchádzajúce obsiahnutie celku. Toto je známa požiadavka SCHLEIERMACHEROVEJ hermeneutiky: "Na presné pochopenie prvej [veci] je nevyhnutné najprv obsiahnuť celok."⁴⁵ Až uvedomenie celku umožňuje priradenie významu jednotlivostiam.

Pozrime sa teraz, či tieto požiadavky nájdeme splnené u CALVINA. CALVIN odmieta spochybňovať znenie biblického textu prostredníctvom alegorizovania (tu výslovne kritizuje ORIGENA) alebo hľadania ďalších významov textu.⁴⁶ Podľa neho písmeno nie preto zabíja, že ho treba inak vykladať, ale preto, že ho treba inak vnímať.⁴⁷ Toto vnímanie je podmienené ako dôverou srdca v dokonalosť textu, tak aj predchádzajúcim poznaním Biblie ako celku. *Sola scriptura* pre CALVINA znamená, že teológia nie je len výsledkom, ale aj predpokladom

⁴¹ BULTMANN R. *New Testament and Mythology*. In: BARTSCH HW (ed.) *Kerygma and Myth: a Theological Debate*, New York : Harper & Row, 1961, s. 5.

⁴² THISELTON navrhuje návrat k "doktrinálnej hermeneutike" vo svojej knihe *The Hermeneutics of Doctrine*. (THISELTON, A. *The Hermeneutics of Doctrine*, Grand Rapids : Eerdmans, 2007.)

⁴³ GADAMER, H.-G. *Wahrheit und Methode*, Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1990, s. 382.

⁴⁴ "Vorurteil der Vollkommenheit" (GADAMER, H.-G. *Wahrheit und Methode*, s. 299.)

⁴⁵ "Um das erste genau zu verstehen muss man schon das Ganze aufgenommen haben." (SCHLEIERMACHER, D.F. *Sämmtliche Werke* 7, Berlin : Reimer, 1838, s. 38.)

⁴⁶ Gal 4:22 CALVIN komentuje "Pokiaľ ide o mňa, Písmo považujem za prameň všetkej múdrosti, veľmi bohatý, ktorý nie je možné vyčerpať - ale popieram, že by toto bohatstvo spočívalo v množstve významov, ktoré mu každý podľa ľubovôle priradí. Vedzme teda, že pravý význam Písma je ten, ktorý je jednoduchý a prostý (*simple & nayf*)." (CALVIN, J. *Commentaires de M. Iehan Calvin sur toutes les epîtres d l'apostre s. Paul*, Conrad Badius, 1561, s. 267a.)

⁴⁷ 2Kor 3:6 (τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζῶποιεῖ) CALVIN komentuje: "Keď sa slovo Božie prednáša len ústami, spôsobuje smrť, ale kde sa prijíma srdcom, tam sa stáva oživujúcim." (CALVIN, I. *In omnes Pauli Apostoli Epistolas Io. Calvini Commentarii*, s. 408)

pochopenia Písma. Svoje najznámejšie dielo, *Inštitúciu*, CALVIN napísal ako úvod k čítaniu Písma. K tomu hovorí: "Mojím cieľom pri tejto práci bolo pripraviť študentov teológie na čítanie Božieho slova (*ad divini verbi lectionem*)..."⁴⁸ Podľa jeho slov má byť celé toto dielo teologickou pomôckou k pochopeniu správneho významu Písma, takže on (CALVIN) nebude už musieť tieto základné veci opakovať v komentároch, ktoré ešte chcel napísať. Teológia je pre CALVINA východiskom k exegéze, no zároveň exegéza je podmienkou správneho porozumenia teológii.⁴⁹ Ak čitateľ/exegéta Biblie pochopí jej celkový zámer, bude podľa CALVINA schopný porozumieť jednotlivým textom v nej. Ak použijeme COLLINGWOODOVU/GADAMEROVU "logiku otázky a odpovede", bude schopný položiť Biblii správnu otázku nielen obsahom, ale aj postojom, ktorý k správne formulovanej otázke neoddeliteľne patrí.

Postoj čitateľa k Biblii je závislý na jeho postoji ku Kristovi. Centrom teológie je u CALVINA, podobne ako u LUTHERA, Kristus.⁵⁰ Biblia, pri všetkej úcte, nie je tu nato, aby bola uctievaná.⁵¹ Ak toto vzťahujeme na problém prekryvania horizontov, ktorý je podľa PANNENBERGA spoluzodpovedný za súčasnú krízu "protestantského princípu Písma", kto chce porozumieť Biblii, musí svoj horizont chápania najprv upraviť tak, aby bol schopný klásť si otázku po Kristovi, ktorý je ústrednou témou Písma. K tomu sotva môže dôjsť náhodným čítaním pasáží Biblie, ktoré nie sú vzťahnuté ani k celku kresťanskej teológie (CALVINOVA *Inštitúcia*) ani k zámeru Písma (prezentovať Krista). *Sola scriptura* je takto nielen vyjadrením autority Biblie, ale aj dôležitým hermeneutickým princípom pre jej výklad.

Myslím, že je možné na záver konštatovať, že CALVINOVO chápanie *sola scriptura* je použiteľné aj dnes. Nemusíme súhlasiť s CALVINOVOU aplikáciou Biblie v politike (ako sa o to snažil v Ženeve), ale môžeme sa v novej situácii poddať moci Ducha, ktorý Písmo oživuje a čítať Bibliu vo svetle otázok, ktoré ona nastoľuje.

⁴⁸ CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, Genevae: Oliua Roberti Stephani, 1559, s. ii. ("Inštitúcia ako katechizmus kresťanskej vierouky nechcela byť ničím iným ako teológiou Božieho slova..." DOBIÁŠ, F.M. *Theologické princípy Instituce*. In: CALVIN, J. *Instituce*, Praha: Komenského evanjelická fakulta bohoslovecká, 1951, s. XVII.)

⁴⁹ "Nikto nemôže rozumieť ani najmenej časti (*vel minimum gustum*) pravdivého a zdravého učenia (*rectae sanaeque doctrinae*) ak nie je študentom Svätého Písma (*nisi qui Scripturae fuerit discipulus*). (CALVIN, J. *Institutio christianae religionis*, s. 13.)

⁵⁰ "CALVIN sa vo svojej teológii fundamentálne zaoberá týmto živým Pánom; nie určitými doktrínami, ktoré vybral z Písma." (NIESEL, W. *The Theology of Calvin*, Philadelphia: The Westminster Press, 1956, s. 28.)

⁵¹ "Skutočná hodnota Biblie pre CALVINA spočíva v tom, ako Svätý Duch ...ju robí živou vecou, ktorá dokáže spojiť kresťana s Kristom a Krista urobiť prítomným a reálnym." (DAVIS, T. J. *John Calvin*, s.67)